

ESIMESED SAMMUD VÄIKESTE LASTE MEEDIAKASVATUSES EESTIS

Uurimistulemusi ja soovitusi õpetajakoolituse arendamiseks

Koostaja: Kristi Vinter
Illustraator: Eva Herrera
Kujundaja: Kairi Kullasepp
Kaanefotod: Valdeko Kübarsepp

Brošüür on kirjastatud programmi EDUKO toetusel.

AS Atlex
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

ISBN 978-9985-885-12-3

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
Meedia võimalikud mõjud	6
Meediakasvatus kui kriitilise mõtleja kujundamine ehk TEADMUSLIK meediakasvatus.....	8
Meediakasvatus kui tehnoloogia rakendamine õppeprotsessis ehk VAHENDILINE meediakasvatus	12
Teadmuslik ja vahendiline meediakasvatus käsikäes	14
Meediakasvatuse uurimisprojekt MEVA.....	16
MEVA uurimisprojektist ja selle tulemustest	16
MEVA õpetajate uurimuse tulemused ja soovitused	16
Ettepanekud ja soovitused lasteaiasõpetaja eriala õppekavade arendamiseks.....	21
MEVA lastevanemate uurimuse tulemused	22
Uurimissoovitused.....	25
Meediakasvatuse rakenduslikud projektid.....	26
Meediakasvatuse täienduskoolituskursus (proovikoolitus).....	26
Soome väikeste laste meediakasvatust tutvustav koolitus	27
Meediakasvatuse õppe-metoodiline materjal “Meediamängud lasteaias”	27
Käimasolevad projektid	28
Uurimisprojektid	28
Õpetajakoolituse arendusprojekt “Meediakasvatuse õppejõu tööriistakast”	28
Kokkuvõte.....	29
Tekkinud mõtted ja ideed	30

Sissejuhatus

Meedia võimalike mõjude üle on maailmas arutletud juba kümneid aastaid, kuid kunagi varem pole diskussioon olnud nii elav kui praegu. Ei möödu nädalatki, mil meid ei üllataks mõni uus tehnoloogiasaavutus või tarkvarauuendus. Telesaated koguvad hoogu, intensiivsust ja ekstreemsust, et vaatajaid ekraanide ette meelitada ning neid seal hoida, sotsiaalmeedia on kanda kinnitamas pea igas vanuses inimeste seas. Informatsiooni hulk kasvab meeletu kiirusega ning meediakanalid võistlevad meie tähelepanu pärast vahendeid valimata.

Suur osa inimeste kogemustest on nüüdsel ajal meedia vahendatud. Märksa vähem on meil kogemusi, milles ise reaalset osaleme. Meedia mõjuväljas omandavad haridusasutused samuti uue tähenduse, kuna võistlevad teadmiste vahendamisel meediaga.

Tänapäeva laste igapäevakogemuste hulka kuulub kaks eraldiseisvat maailma, virtuaalne ja reaalne, mille mõjud lapse arengule on vastuolulised. Selleks, et need saaksid laste jaoks enam üheks ning ka arendavaks, tuleks kodus ning ühiskonnas kogetavad meediatekstdid viia ametlikku koolitusüsteemi.

ÕPETAJA ARVAB: “Kuna lapsed on harjunud asjade omandamisega televiisorist, siis nad õpivad sealt kergemini. Võib-olla mõnd keerulisemat asja ongi teleka kaudu vahest palju lihtsam tänapäeva lastele selgeks teha?!”

Tänapäeva lapsed kasvavad varasemate põlvkondadega võrreldes üles väga erinevas sotsiaalses keskkonnas, mille oluliseks osaks on info- ja kommunikatsioonitehnoloogia. See omakorda loob **varasemast täiesti erinevaid õppijaid**. Uurijad räägivad sellest, et lasteaedadel tuleks hakata pedagoogilist tegevust ja õppimisvõimalusi uue põlvkonna õppijate jaoks muutma, kuna lapsed tunnevad internetti, arvuteid ja teisi tehnoloogilisi vahendeid paremini kui ükski teine põlvkond ning tehnoloogia on loomulik osa nende sotsiaalsest elust ja keskkonnast, kus toimub õppimine (Zevenbergen 2007)¹.

Meedia moodustab mõjuvõimsa osa väikese lapse arengukeskkonnast.

Eestlased veedavad meediaga üha enam aega, kuid laste meediatarbimine ja arvutikasutus jäävad täiskasvanute kontrolli alt sageli välja ning vajaliku meediakirjaoskuse kujundamisega ei tegele teadlikult ei lasteaed ega kodu. Samas on õpetajate ja lastevanemate tähelepanekute järgi **hakanud meediakajastused väljenduma laste igapäevategevustes** väga erineval moel: mängudes, omavahelistes suhetes, vestlusteemades, eeskujudes, tegevustes, asjades jms. Suurem teadlikkus meedia võimalikest mõjudest lapse igakülgele arengule ning viisidest nendega toimetulekuks aitaks **vähendada**

¹ Zevenbergen, R. (2007). Digital Natives Come to Preschool: implications for early childhood practice. Contemporary Issues in Early Childhood, Vol. 8, No. 1: 19–29.

laste kontrollimatu meediatarbimise negatiivseid mõjusid ühiskonnale – olgu nendeks siis agressiivne, antisotsiaalne käitumine või passiivsest eluviisist, reklaamide mõjul kujunenud valedest toitumisharjumustest ja meediast peegeldatud väärast kehapildist tulenevad terviseprobleemid, laste madalad akadeemilised saavutused vms. Samas **pole meedia hariduse ega kasvatus kontekstis kaugeltki vaid negatiivne nähtus**, kuid nõuab nii täiskasvanu teadlikkuses, oskustes kui ka arusaamades mõningaid muutusi. Käesolev materjal püüab selles pisut suunata.

Meediakirjaoskusest on tänapäeva ühiskonnas saamas oluline toimetulekuoskus, mille arendamisega tuleks tegeleda juba maast madalast. Meediakirjaoskuseks nimetatakse võimet kasutada, analüüsida, luua ja edastada meediasõnumeid eri vormis ja kontekstis (Livingstone 2004² jt). Meediakirjaoskus sisaldab nii meedia analüüsimist kui ka loomist ning on ühelt poolt kriitilise mõtlemise võime ning teisalt tehniliste vahendite käsitlemise oskus (Calvani jt 2009³). Seega esinevad meediakasvatuses nii teadmuslik kui ka vahendiline pool (joonis 1).

MEEDIAKASVATUS

Kriitilise mõtlemise arendamine
ja meedia sisu analüüsimine
ehk

TEADMUSLIK MEEDIAKASVATUS

Tehniliste vahendite käsitlemine
ja rakendamine õppeprotsessis
ehk

VAHENDILINE MEEDIAKASVATUS

Joonis 1. Meediakasvatuse pooled.

Käesoleva brošüüri eesmärgiks on:

- kirjeldada maailmas tehtud uurimustele toetudes meediakasvatuse olulisust ja vajadust nüüdisühiskonnas;
- anda ülevaade väikeste laste meediakasvatuse senistest arengutest Eesti alushariduses;
- tutvustada Eestis tehtud nende uurimistööde tulemusi, mille fookuses on eelkooliealine laps, meedia ja meediakasvatus;
- pakkuda uurimistulemustele toetudes välja soovitusi lasteaiatäiendajate eriala õppekavade täiendamiseks ning meediakasvatuse ainekursuse ja täienduskoolituskursuste väljatöötamiseks, mis võimaldaks hakata meediakasvatust lõimima väikeste laste

² Livingstone, S. (2004). Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies. *The Communication Review* 7, 3–14.

³ Calvani, A., Fini, A. ja Ranieri, M. (2009). Assessing Digital Competence in Secondary Education – Issues, Models and Instruments. *Issues in Information and Media Literacy: Education, Practice and Pedagogy*. Toim Leaning, M. Santa Rosa, California: Informing Science Press, 153–172.

õpetamise praktikasse ning toetaks lasteaiaõpetajate meediakasvatuse oskuste saavutamist.

Meedia võimalikud mõjud

Meedia võimalikud mõjud ei oleks ehk nii problemaatilised ega väärriks sedavõrd kõneainet, kui need oleksid seotud vaid süütu meelelahutusega. Uurimused näitavad, et meedia toime on paraku sügavam ja mitmetahulisem, puudutades peaaegu kõiki inimlikke baasvajadusi (nagu turvalisus, eneseaustus, tervis, eneseteostus jms). Eri uurimustele tuginedes on Buckingham, Whiteman, Willett, Burn (2007)⁴ ning Kalmus, Keller, Pruulmann-Vengerfeldt (2009)⁵ toonud välja hulga meedia tõenäolisi negatiivseid, aga ka positiivseid mõjureid.

Negatiivsed mõjurid ja OHUD	Positiivsed mõjurid ja VÕIMALUSED
Vägivaldne meediasisu – riskiks on agressiivsed käitumismudelid, nende matkimine ja omandamine	Õppimine (haridusliku sisuga filmid ja saated, üldise silmaringi avardumine)
Seksuaalne meediasisu – riskiks on ebaturvaline ja kergemeelne matkimine, seksuaalsete riskide võtmine, huvi tekitamine, šokk, vastikutunne	Kognitiivne areng (ruumiline mõtlemine, hüpoteeside katsetamine, arvutimängudega seotud strateegiline mõtlemine jm)
Reklaamid, mis sisaldavad eksitavaid väiteid ning propageerivad konsumeristlikku ja materialistlikku maailmavaadet	Keel (keeke omandamine, sh võõrkeeled ning suulise ja kirjaliku eneseväljenduse oskus)
Ebatervislikud toitumisharjumused (ülekaalulisus ja toitumishäired)	Prosotsiaalse käitumise ja moraalsete väärtuste areng (sallivus, koostöö)

⁴ Buckingham, D., Whiteman, N., Willett, R., Burn, A. (2007). The Impact of the Media on Children and Young People with a Particular Focus on Computer Games and the Internet. Prepared for the Byron Review on Children and New Technology.

⁵ Kalmus, V., Keller, M., Pruulmann-Vengerfeldt, P. (2009). Lapsed ja noored tarbimis- ja infoühiskonnas. Eesti inimarengu aruanne 2008, 115–123.

Sündsusetud või soovimatud kontaktid võõrastega (sh küberkiusamine)	Teadlikkus sotsiaalsetest teemadest (päevakajalised teemad, teadlikkus sotsiaalprobleemidest ja teadmised kultuurist)
Terviseriskid, nagu suitsetamine, alkoholi ja narkootikumide tarbimine ning ebatervislik toit	Sotsiaalsed interaktsioonid (meediasisu vestlusteemadena nii vanemate kui ka eakaaslastega lävides, meedia kaudu suhtlemine)
Üldised isiksusehäired (madal enesehinnang, identiteedikriis, võõrandumine)	Kodanikuühiskonnas osalemine (sotsiaalse teadlikkuse suurenemine, vabatahtlik ja poliitiline tegevus)
Liigtarbimise füüsilised kõrvalmõjud (nägemise halvenemine, pinged, füüsiline aktiivsus)	Loovus ja eneseväljendus (meediasisu loomine)
Laste kujutlusvõime ja vaba mängu mõjutamine	Kultuurilised väärtused (jutustuste ja piltide nautimise võimalus)
Aju arenguga seotud häired, nagu tähelepanupuudulikkus ja hüperaktiivsus	Identiteedi areng (empaatia, isiklike väärtuste ja maitse kujundamine)
Unehäired ning muud käitumuslikud probleemid	Meelelahutus ja lõõgastus
Vähased kontaktid pereliikmete ja eakaaslastega	Areneb võime tähelepanu hoida
Madalam akadeemiline jõudlus, vähene lugemus	Informatsiooni hankimine
Eksitavad väärtused, hoiakud ja uskumused (sugupoole ja etnilised stereotüübid)	Loovtegevustele õhutamise (mäng, hobid, lugemine jms)
Rassistlik, vihkamisele või enesevigastamisele õhutatav sisu	
Privaatsuse häirimine ja isikuandmete kuritarvitamine	

Meedia võimalused realiseeruvad väikeste laste puhul vaid siis, kui lapsi suunab ja juhendab teadlik täiskasvanu. Seega ei piisa üksnes võimalike mõjude üle arutamisest; tähelepanu tuleks pöörata sellele, **kuidas panna meedia võimalikud negatiivsed mõjud meediakasvatuse kaudu laste arengut soodustama.**

Uurijad Anderson ja Hanson (2009) võrdlevad meediatarbimist toitumisega, mille puhul on oluline nii tarbitav kogus kui ka see, mida süüakse.

Kilogrammil porganditel võrrelduna kilogrammi kreemikookidega on inimese tervisele kahtlemata erinevad lühi- ja pikaajalised mõjud.

Sama paralleel kehtib meediasisu puhul: päev loodussaateid või päeva jagu märulifilme avaldavad erinevat mõju.

“Tasakaalustatud meediadieet” on seega võimalikest meediamõjudest rääkides meespidamist vääriv metafoor.

Meediakasvatus kui kriitilise mõtleja kujundamine ehk TEADMUSLIK meediakasvatus

Meediakasvatust käsitatakse UNESCO meediahariduse arendamise strateegias kui põhilist inimõigust (Buckingham 2001)⁶ ning juba kolmkümmend aastat tagasi kirjutati Grunwaldi deklaratsioonis meediakasvatuse vajadusest kõigis kooliastmetes, alates lasteaiast (*Grunwald declaration on Media Education* 1982)⁷. Siiani on tähelepanu väikeste laste meediatarbimisele ja -kasvatusele olnud aga vähene. Võib öelda, et alles viimastel aastatel on eelkooliealiste laste meediakasvatuse vajalikkust hakatud maailmas enam teadvustama ning terve hulk uurijaid (Livingstone, Haddon 2009⁸, Lundvall 2009⁹, Marsh 2006¹⁰ jt) rõhutab samuti probleemiga tõsisema tegelemise vajadust. Meediakasvatuse uueks suunaks ei olegi niivõrd kujunemas laste kaitsmine

⁶ Buckingham, D. (2001). Media Education: A Global Strategy for Development. A Policy Paper. UNESCO. http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=5681&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

⁷ Grunwald declaration on Media Education. (1982). UNESCO. www.unesco.org/education/pdf/MEDIA_E.PDF.

⁸ Livingstone, S., & Haddon, L. (2009). EU Kids Online: Final report. LSE, London: EU Kids Online. (EC Safer Internet Plus Programme Deliverable D6.5) Retrieved from <http://www.lse.ac.uk/collections/EUKidsOnline>.

⁹ Lundvall, A. (ed.) (2009). Finnish Media Education Policies: approaches in culture and education. Finnish Society on Media Education.

¹⁰ Marsh, J. (2006). Emergent Media Literacy: Digital Animation in Early Childhood. *Language and Education*, Vol. 20, No. 6, 493–505.

meedia ja selle halbade mõjude eest, kuivõrd meediakirjaoskuse ja aktiivse meediatarbija ning -looja kujundamine ümbritsevas meediakultuuris (Europa 2009)¹¹.

Meediakasvatuse eesmärk kõige laiemas tähenduses on mõjutada laste meediakasutust ja harjutada meediaoskusi, mis pikas perspektiivis aitab kaasa meediakirjaoskuse arengule.

Meediaoskused, mis sisaldavad nii teadmuslikke kui ka vahendilisi komponente, on järgmised:

- oskuse kasutada meediat teadmiste omandamiseks;
- lugeda erinevaid meediatekste (trükitekstiline, audiovisuaalne, graafiline jms);
- eristada ja tõlgendada erinevat meediasisu;
- käsitseda meediaseadmeid/tehnilisi vahendeid;
- väljendada end eri meediavahendite abil;
- valida endale sobivad meediavahendid ja -sisu;
- ohjata oma tundeid, meediavajadusi ja -suhteid;
- hinnata ja analüüsida vastuvõetud teavet ning meelelahutust;
- olla meedia kaudu interaktsioonis ja tegutseda aktiivselt kogukonnas (Meediakasvatus... 2008)¹².

Õpetaja roll meediakasvatuses sisaldab eri meedianähtuste tutvustamist, meediakasvatuse kavandamist ja korraldamist ehk teisisõnu kujundab õpetaja lapse arenguseaduspärasusi silmas pidades eakohaselt laste meediakirjaoskust.

Hobbs (2004)¹³ rõhutab seejuures õpetaja rolli nelja spetsiifilisemat aspekti. Õpetaja peaks meediakasvatuse käigus aitama lapsel:

- reflekteerida oma meedia kohta käivaid uskumusi ja hoiakuid;
- koguda informatsiooni eri poolte vaatenurki silmas pidades;
- kontrollida kriitiliselt tõendeid;
- luua asjakohaseid meediasõnumeid erinevaid meedia loomise vahendeid kasutades.

Meediakasvatuse sisuks on seega lastega koos meediasõnumite tõlgendamine, loomine, enese väljendamine meediavahendite abil ja tehniliste vahenditega tutvumine (Meediakasvatus... 2008). Meediavahendite kasutamise kõrval on oluline roll piltide, helide, tekstide tähenduste üle arutlemisel ja eri meediatekstide sisu tõlgendamisel (Vinter 2010)¹⁴.

Kokkuvõtteks võibki öelda, et **meediakasvatus omandab tähenduse võimalike meedia mõjude kontekstis ning pakub nendega toimetulekuks ja nende suunamiseks pedagoogilisi lahendusi.**

¹¹ Commission sets new information society challenge: Becoming literate in new media (2009) <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1244&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

¹² Meediakasvatus varhaiskasvatuksessa (2008) Painotalo Seiska Oy: Iisalmi.

¹³ Hobbs, R. (2004). A Review of School-Based Initiatives in Media Literacy Education. American Behavioral Scientist, No. 48, 42–59.

¹⁴ Vinter, K. (2010) Meediamängud lasteaia: Abimaterjal õpetajatele ja õpetajakoolituse üliõpilastele meedia- kasvatuse läbiviimiseks koolieelses lasteasutuses. Tallinn: ILO.

Eestis pole eelkooliealiste laste meediakasvatuse temaatikaga siiani aktiivselt tegeletud, ehkki meedia mõjust ja meediakasvatuse vajalikkusest on meil räägitud juba eelmise sajandi lõpukümnendi keskpaigast. Praeguseks on teabekeskond ning tehnoloogia ja innovatsioon kohustusliku läbiva teemana välja toodud nii põhikooli riiklikus õppekavas (RT I 2010, 6, 22) kui ka gümnaasiumi riiklikus õppekavas (RT I 2010, 6, 21). Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas mõistest *meedia, meediakasvatuse, teabekeskond* või *tehnoloogia* aga puuduvad, tehiskeskonda käsitledes viidatakse vaid virtuaalkeskonnale (RT I 2008, 23, 152). See on aga vaid väike osa kogu meediaväljast. Samuti ei võimalda lasteaiatõpetajate aluskoolitus eri kõrgkoolides omandada meediavaldkonna temaatikat (mõju, toimimine ja didaktika). Paraku ei jõua tehnoloogia ega meediasisu laste ellu alles esimesse klassi astudes, vaid on igapäevane kaaslane juba esimestest eluaastatest peale.

Eesti eelkooliealiste laste meediakasvatuse harjumusi, meedia võimalikke mõjusid, õpetajate tegevuspraktikaid ning vanemate osa laste juhendamisel ja suunamisel on keeruline hinnata, kuna meediauuringud keskenduvad peamiselt kas kogu populatsioonile või kooliealistele lastele (Vihalemm 2006¹⁵; Lauk 2004¹⁶; Kalmus 2008¹⁷ jt). Oluliselt vähem on uuritud alla kuueaastaseid lapsi ja meediaga seotud pedagoogilisi lähenemisi. Viimaste aastate trendiks on maailmas kujunenud kuni kolmeaastaste laste meediatarbimise ja selle võimalike mõjude uuringud. Kolme- kuni kuueaastaseid lapsi puudutavaid uurimusi on siiani vähe ning suur osa neist keskendub pigem võimalikele **mõjudele ja laste tehnoloogiakasutusele** kui eelkooliealiste laste jaoks eakohaste pedagoogiliste lähenemiste väljaselgitamisele ja parendamisele meediakeskkonnas ja meedia kaudu.

Meediakasvatust võiks olla koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas esindatud valdkonna “Mina ja keskkond” temaatikaga sarnaselt valdkondadevahelisena, sest tege mist on nüüdisühiskonnas uue ja olulise kirjaoskusega, mida rõhutavad ka Euroopa Komisjoni dokumendid:

- *Media Literacy* – http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/factsheet_media_literacy.pdf
- *Commission sets new information society challenge: Becoming literate in new media* – <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1244&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
- *Mapping Media Education Policies in the World* – http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/global/mapping_media_education.pdf

¹⁵ Vihalemm, P. (2006). Media Use in Estonia: Trends and Patterns. *Nordicom Review* 27, 1, 17–29. URL: http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/226_vihalemm.pdf.

¹⁶ Lauk, E. (2004). Children of Screen and Monitor. Estonian Schoolchildren in the New Media Environment. *Nordicom Review* 25, 1–2, 333–346. URL: http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/157_333-346.pdf.

¹⁷ Kalmus, V. (2008). Riskialtid tiigrikutsud: Eesti lapsed kui (uue) meedia kasutajad. L. Ots (toim.), Uued ajad – uued lapsed: Teadusartiklite kogumik. Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 35–62.

- *Media Literacy Profile EUROPE* – http://ec.europa.eu/avpolicy/media_literacy/docs/studies/country/europe.pdf

Erinevalt põhikooli ja gümnaasiumi riiklikust õppekavast, kus läbivast meediaõpetusest on saanud õppekava kitsaskoht põhjusel, et jagatud vastutus tähendab vastutamatust ning aineõpetajad meediaõpetusega väga ei tegele, käib lasteaia kogu õpetus üldõpetuse põhimõttel, valdkondi lõimides. Seega ei ole läbiv teema lasteaia õppekavas õppe- ega kasvatustegevuste puhul probleemiks, vaid pigem rikastab neid. Samas on vaja osata seda märgata, lõimimiskohti leida ning meediakasvatuse valdkonda tunda, mistõttu õpetajate koolitamine ja teavitustöö on äärmiselt tähtsad.

Koolieelne iga kui oluline arenguperiood ei tohiks meediakasvatusest välja jääda. Praeguses Eestis tuntakse küll muret laste liigse meediatarbimise pärast, kuid märksa vähem on tähelepanu pööratud lastele oluliste meediaoskuste õpetamisele, mis võimaldaks pilte, helisid ja teksti analüüsida-hinnata ning kasutada tavapärast ja uut meediat turvaliseks suhtlemiseks, õppimiseks, teabe hankimiseks, meediasisu loomiseks, vähendamaks sel moel potentsiaalseid meediast tulenevaid ohte.

Mõned kooliealisi lapsi puudutavad meediauuringud Eestis

1. “Lapsed ja internet”, 2006, Turu-uuringute AS (6–14-aastased)
2. “Eurobaromeeter 2005”, 2005, (6–17-aastaste laste vanemad)
3. “Noored ja meedia”, 2005, Tartu Ülikool (12–17-aastased)
4. “Noored ja internet”, 2007, Tartu Ülikool (12–17-aastased)
5. “Lapsed ja noored kujunevas info- ja tarbimishiskonnas”, Tartu Ülikool, Eesti Teadusfondi grandiprojekt
6. “Flash Eurobaromeeter 2008, No. 248” (6–17-aastaste laste vanemad)
7. “EU Kids Online I”, 2006–2009, Euroopa laste internetikasutusvõimaluste ja ohtude uuringuprojekt, Tartu Ülikool (9–16-aastased)
8. “EU Kids Online II” 2009–2011, Euroopa laste internetikasutusvõimaluste ja ohtude uuringuprojekt, Tartu Ülikool (9–16-aastased)

Meediakasvatus kui tehnoloogia rakendamine õppeprotsessis ehk VAHENDILINE meediakasvatus

Euroopa Komisjoni pressiteade aastast 2009¹⁸ ütleb järgmist: “Me kasutame meediat uuel viisil. Suur teabetulv nõuab meilt rohkemat kui oskust lugeda, kirjutada või arvutit kasutada. /.../ nii noored kui ka eakad eurooplased võivad jääda ilma võimalusest **kasutada nüüdisaegse kõrgtehnoloogilise infoühiskonna hüvesid**, kui ei tehta rohkemat inimestele sellise meediapädevuse õpetamiseks, mis võimaldab neil pilte, helisid ja teksti analüüsida ning hinnata, **kasutada tavapäraselt ja uut meediat** suhtlemiseks ning luua meediasisu.”

Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) areng viimasel kümnendil on olnud hüppeline. Tänapäeva lapsed elavad oma vanemate ja vanavanematega võrreldes hoopis teistsuguses, tehnoloogiast ja meediast ümbritsetud keskkonnas. Peale selle on nad enamasti üsna osavad tehnoloogiliste vahendite kasutajad juba lasteaias. Eesti haridussüsteem kipub seda asjaolu alushariduses liiga vähe tähtsustama, mistõttu tehnoloogia ja meediasisu kasutamine lasteaeajades on õppeprotsessis väga marginaalse tähendusega.

Õpetajakoolitust ja lasteaeajade valmisolekut vaadates võib väga sageli kohata arvamust, et lasteaeajade peakski olema tehnoloogiast küllastamata paik. Selle vastu räägib tänapäeval siiski hulk argumente.

1. Uuringused näitavad, et Eesti lapsed on meediadžunglis suhteliselt omapäi: vanematel puuduvad oskused ja ka teadmised selle kohta, kuidas õpetada lapsi meedias orienteeruma (vt *EU Kids Online* üle-euroopaliste uuringute kokkuvõtteid). Seega, kui jätame lasteaias õppeprotsessist kõrvale **tehnoloogia** ja meediasisu, võivad lapsed jääda suunamisest ning juhendamisest üldse ilma. Liiasi on lasteaiasõpetaja saanud väikese lapse õpetamiseks eriettevalmistuse ning suudab seetõttu tema arengut eakohasemalt ja teadlikumalt suunata kui enamik lapsevanemaid.
2. Tänapäeva lapsed saavad suurema osa teadmistest meedia kaudu: seal kujunevad nende arusaamad maailmast, õigest-valest, väärtustest jms ning avardub silmaring. **Tehnoloogiast** on saanud paljude laste jaoks **loomulikum õppimisvahend** kui trükitekstidest.
3. Euroopa Komisjoni pressiteade kohaselt nõuab meediakirjaoskuse õpetamine suuremat tähelepanu kui seni. Uuringud on näidanud, et meediat õpivad inimesed kõige paremini tundma siis, kui nad seda ise loovad (Livingstone 2004¹⁹, Nevski

¹⁸ Commission sets new information society challenge: Becoming literate in new media (2009). <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1244&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

¹⁹ Livingstone, S. (2004). Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies. *The Communication Review* 7, 3–14.

2011²⁰). Meedia loomine tänapäeva mõistes tähendab suuresti **tehniliste vahendite kasutamist** (arvuti – riist- ja mitmesuguse tarkvara kujul, digikaamera, videokamera, televiisor jms).

4. **Tehnoloogia** on laste jaoks väga **atraktiivne**. Seda näitavad Eestis K. Vinteri tehtud uurimused 5–7-aastaste laste kohta²¹ ja paljud maailmas korraldatud samalaadsete laste meediatarbimise uurimused. Seega, kui õpetajal on võimalus teha õppimine laste huvidest lähtudes nende jaoks kõitvamaks ja meeldivaks ning arvestada laste igapäevast kogemusruumi, siis täiskasvanul tuleks seda teha. Nimeetatud seisukohale viitavad ka koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava paragrahv 5 (“Õpikäsitus”) ja paragrahvi 7 (“Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine”) lõige 2. Raamat on vaieldamatult oluline õpetusmeedium, kuid ei saa jääda tänapäeval ainukeseks.
5. IKT areng on toonud prinditud tekstide kõrvale hulga muid meediaid (audio-, ekraani-, digitaalne jms meedia) ning muutnud oluliselt kirjaoskuse tähendust. Mujal maailmas eristatakse juba mõnda aega “traditsioonilist” ja “**uut**” ehk **digitaalset kirjaoskust** (Plowman ja Stephen 2003²², Livingstone 2004 jt), millega rööbiti on kasutusel hulk erinevaid, rohkem või vähem samatähenduslikena käibel olevaid mõisteid: **arvutikirjaoskus, elektrooniline kirjaoskus, internetikirjaoskus, meediakirjaoskus** jms. Räägitakse ka multimodaalsest kirjaoskusest, mis meediakirjaoskuse kõrval hõlmab eespool nimetatute kõrval veel trüki-, visuaalset, graafilist ja informatsioonilist kirjaoskust. Kõik nimetatud aspektid on seotud praeguse meedialeskkonnaga, mis toetub multimeediale üha enam. Multimeedia on tekstide, heli, staatiliste ja liikuvate piltide ning animatsioonide kombinatsioon, mis kõik nõuavad omakorda sõnumi mõistmiseks tõlgendamist ja mõtestamist.
6. Eelkoolialiste laste puhul on mõistlik pöörata suuremat tähelepanu eelkõige ekraanimediale. See on laste hulgas kõige armastatum ja eakohaselt mõistetav, kuna ei eelda lugemisoskust – liikuvat pilti ja heli suudavad lapsed pingutamata tajuda, kuid paraku mitte alati mõista.
7. Seega ei saa nüüdisaegne kirjaoskus piirduda vaid kirjalike tekstidega, kuna audiovisuaalse ja digitaalse meedia kasutamise osakaal on oluliselt tõusnud. Kommunikatsiooniuurijad räägivad seetõttu lugemise ja kirjutamise kõrval üha enam sõnumite vastuvõtmisest ja interpreteerimisest (Livingstone 2004). Uus kirjaoskus nõuab muudatusi õpetamises. Uut kirjaoskust saab õpetada vaid nende meediumite kaudu, mille kaudu sellega reaalselt kokku puututakse, seega suuresti **IKT-vahendite abil**.
8. Mujal maailmas on viimasel kümnendil korraldatud hulk uurimusi **IKT-vahendite kasutamise kohta** väikeste laste õpetamisel ja mitmekülgisel arendamisel

²⁰ Nevski, E. (2011). Eelkoolialiste laste meediakirjaoskuse kujundamine animatsiooni abil Laagri lasteaias näitel. Magistritöö. Tallinna Ülikool.

²¹ Uurimisprojekt “Meedia väljendus eelkoolialise lapse igapäevaelus”, täitja K. Vinter.

²² Plowman, L. Stephen, C. 2003. A ‘benign additio’? Research on ICT and pre-school children. Journal of Computer Assisted Learning 19, 149–164.

ning saadud väga häid tulemusi (Marsh 2009²³; Morgan 2010²⁴; Hayes, Whitebread, 2006, raamat “ICT in the early years”; Bus, Neuman, 2009, raamat “Multimedia and literacy development: Improving Achievement for Young Learners”, Price, 2009, raamat “The Really Useful Book of ICT in the Early Years” ja teisi).

9. Brošüüri koostaja²⁵ kogemused projektidega, mis käsitlesid meediavahendite integreerimist eelkoolialiste laste õpetamisprotsessi, osutavad sellele, et **tehnoloogia (arvuti, digikaamerad, videokaamerad, televiisor jms) kaasamine eelkoolialiste õpetamisse** pikendab õppetegevuste kestust tunduvalt. Kindlasti pole see eesmärk omaette, kuid näitab selgelt, et tegevused kaasavad laste tähelepanu viisil, mis neid köidab ja huvitab. Mida enam suudetakse koolieelses eas kaasata õpetamisel laste tähelepanu, seda efektiivsem ollakse õpetamises.

Loomulikult ei tohi kaduda ega kaogi lasteaiast traditsiooniline õpetamine. Laste-aija põhiliseks pedagoogiliseks põhimõtteks peab jääma lapse kokkuviimine reaalse, meeleliselt tajutava maailmaga – seda puudutades, nuusutades, maitstes. Ainult meediumite vahendusel õppimine jääb ühekülgses. Nägemine ja kuulmine, mida audio-visuaalne meedia võimaldab, loob maailmast pooliku pildi (puudub võimalus lõhna, maitse, raskuse, tekstuuri jms tunnetamiseks). Liiasi peab lasteaid looma esmased toimetulekuskesed ka infotehnoloogiliste vahenditeta hakkamasaamiseks.

Eespool räägitut arvesse võttes pole sellegipoolest mõistlik jätta tehnoloogia õppimisprotsessist välja; vastupidi – sel peaks olema raamatu kõrval õpiressursina oluline koht. Samuti on tehnilised vahendid ja nende kasutamine osake tänapäeva meeleliselt tajutavast maailmast, mille õpetamine paberile joonistatud piltidele toetudes pole samuti mõistlik.

Teadmuslik ja vahendiline meediakasvatus käsikäes

Nüüdisaegset meediakeskkonda vaadates võiks küsida, mis on selles üldse halba, et õppimist võimaldavaid teadmiste vahendajaid on tänapäeval varasemaga võrreldes palju rohkem ning informatsioon kättesaadavam kui iial enne. Probleemiks võib pidada siiski seda, et meid tabav teabetul on tohtu, informatsioon sageli küsitava väärtusega ja segadusttekitav ning nõuab orienteerumiseks võimet kriitiliselt mõelda, nähtut ja kuuldot analüüsida, mõtestada ning võrrelda seda tegelikkusega. Nimetatud oskused eelkoolialisel lapsel aga puuduvad. Tekib küsimus, kas sel juhul üldse on

²³ Marsh, J. (2009). Digital Beginnings: Young Children’s Use of Popular Culture, Media and New Technologies in Homes and Early Years Settings. *Multimedia and literacy development: Improving Achievement for Young Learners*. Toim Bus, A. G., Neuman, S. B. Routledge, Taylor and Francis, 28–43.

²⁴ Morgan, A. (2010). Interactive white-boards, interactivity and play in the classroom with children aged three to seven years. *European Early Childhood Education Research Journal* 18, 1, 93–104.

²⁵ Kristi Vinter (õppefilm) projekt lasteaiades, raamatu “Meediamängud lasteaias” koostamine jms).

mõistlik rääkida meediakasvatusest lasteaias, kui laste vaimne küpsus valdkonnaga tegelemist justkui ei võimaldaks.

Meediakasvatuse poolt räägib palju argumente, mis toetuvad lasteaias juba kasutusel olevatele praktikatele, aga ka tehnoloogiast tulenevatele võimalustele ja vajadustele.

1. Lasteaiaõpetajad **tegelevad** oma igapäevatöös lapse igakülgse arendamisega, mille üheks oluliseks osaks on **arutlemis-, analüüsi- ja küsimisoskuse arendamine**. Viimati nimetatud on teadmusliku meediakasvatuse põhimeetodid.

TEHNOLOOGILISED VAJADUSED: traditsioonilise tööpraktika kohaselt õpetatakse lasteaias enamasti trükitekstide ja piltide põhjal. Nüüdisaegne last ümbritsev **keskkond nõuaks** aga enam **tehnoloogia arvestamist ja kaasamist õppeprotsessi**, kuna see on oluline osa laste igapäevasest kogemusruumist.

2. Meediakasvatuse meetodid ei sisalda midagi sellist, mida õpetajad oma tavapärasel õpetamispraktikas juba ei rakendaks. Meediakasvatuse **põhimeetodiks on arutlemine, samuti vaatlemine ja uurimine**. Impulsid selleks võivad tulla ka meediast.

TEHNOLOOGILISED VAJADUSED: problemaatilisemaks muutub olukord õpetajate jaoks siis, kui rääkida meediakasvatuse teisest olulisest pooldest, **tehnoloogia kasutusest õpetamisel**.

3. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning meediasisu on **tänapäeva laste loomulik igapäevane kogemusruum**. Sellest soovib laste õpetamisel lähtuda ka koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (vt § 5 (“Õpikäsitus”) ja § 7 (“Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine”) lõige 2. Samuti on suur osa lapsi juba lasteaiaealistena väga **osavad tehnoloogiakasutajad** ning teevad seda mitmekestel eesmärkidel: **õppimine, meelelahutus, suhtlus** jms.

TEHNOLOOGILISED VAJADUSED: õpetajatel puuduvad **teadmised ja oskused, kuidas rakendada IKT-vahendeid õppeprotsessi** lapsi aktiveerivalt ja õpetotstarbeliselt (sealhulgas nende meediakirjaoskust arendades).

Traditsiooniline õpetamispraktika lasteaias lubab oletada, et teadmuslik meediakasvatuse on lasteaias õpetajale rakendamiseks loomuomasem ning vahendilises meediakasvatuses seisneb suurim väljakutse nii lasteaias õppekavadele kui ka õpetajakoolitusele.

Tehnoloogia kasutamine väikeste laste õpetamisel pole kahtlemata eesmärk omaette, kuid tehnoloogiaga harjunud lapsi õpetades tuleks enam arvestada nende igapäevakogemuste ja huvidega.

Meediakasvatuse uurimisprojekt MEVA

MEVA uurimisprojektist ja selle tulemustest

EDUKO rahastatud **analüüsigranti “Meediakasvatus Eesti alushariduse institutsioonides” (MEVA)** võib pidada meediakasvatuse arendamise esimeseks sammuks Eestis. MEVA kutsuti ellu Tallinna Pedagoogilise Seminari alushariduse ja täiendusõppe osakonna algatusel.

Projekti info

- Grandihoidja: Kristi Vinter (Tallinna Pedagoogiline Seminar).
- Partnerid: Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut (eesotsas uurimisprojekti teaduskonsultandi prof Veronika Kalmusega), Tallinna Ülikooli kasvatusteaduste instituut ja rahvusvaheliste ning sotsiaaluuringute instituut (RASI).
- Projekti kestus: 1.09.2009 – 31.12.2010.
- Põhieesmärk: lasteaias meediakasvatuse (sisu + õpetajate koolitus) väljaarendamiseks esmase informatsiooni kogumine ning valdkonna arendamine. Õpetajate ja lastevanemate teadlikkuse, hoiakute ning arusaamade väljaselgitamine küsimuses, millised on meedia võimalikud mõjud koolieelses eas lapsele ning täiskasvanute osatähtsus laste meediatarbimise juhendajatena.

Meediakasvatust ja meedia võimalikke mõjusid uurimisobjektina vaadeldi kirjeldatud uurimuses esimest korda nii Eesti lasteaiasõpetajate kui ka lastevanemate hulgas. Uurimus korraldati lasteaiasõpetajate ja lastevanemate fookusgruppides.

Õpetajad ning lastevanemad uuritava kontingendina olid olulised põhjusel, et nende arusaamad ja seisukohad kujundavad õpetaja tegevust rühmakeskkonnas ning lastevanema tegevust meediatarbimise juhendajana kodus. Õpetajate ja lastevanemate arusaamade teadmine võimaldab koolituses ning teavitustöös valida õiget fookust ning muuta ja kummutada väärarusaamu.

MEVA õpetajate uurimuse tulemused ja soovitused

Meedia mõjud

Õpetaja, lastevanema ja arvuti rolli küsimused

- Liigse meediatarbimise ohtudena tajuvad õpetajad negatiivset mõju lapse füüsi- sele, lemmiktegevuste valikute piiratust, pärsitud loovust, väheseid sotsiaalseid oskusi, mitteeakohaste teemade kättesaadavust ja kohatu sõnavara õppimist. Siinjuures nähakse kasvataja ja kasvatuse olulist rolli, kuid tunnistatakse oskuste ning teadmiste puudumist.
- Meedia mõju konkreetsele lapsele sõltub õpetajate arvates lapse meediatarbimise keskkonnast (millist tuge ta saab täiskasvanutelt, kui palju ja milliseid saateid

MEVA projekti tulemuste kajastused

Viis teadusartiklit:

- Kalmus, V.; Roosalu, T. (avaldamisel). Parental mediation of EU kids' Internet use revisited: Looking for a complex model of cross-national differences. *International Journal of Media and Cultural Politics*, Vol. 6, No. 3.
- Kalmus, V.; Roosalu, T. (2010). Institutional filters to children's Internet use: An additional explanation of cross-national differences in parental mediation. Eds. Walrave, M.; Heirman, W.; Mels, S.; Timmerman, C. & Vandebosch, H. *e-Youth: Balancing between Opportunities and Risks*, PIE PETER LANG, 2011.
- Siibak, A.; Vinter, K. (2010). Making sense of the virtual world for young children: Estonian pre-school teachers' experiences and perceptions. *Journal of Virtual Worlds Research*, 3(2), 3–27.
- Vinter, K.; Siibak, A.; Kruuse, K. (2010). Eelkooliealiste laste meediatarbimise võimalikud mõjud ja meediakasvatuse võimalused nende suunamisel: Eesti lasteaiaõpetajate nägemus. *Haridus*, 4, 11–17.
- Vinter, K.; Siibak, A.; Kruuse, K. (2010). Medienerziehung und Förderung der Medienkundigkeit bei Vorschulkindern – nach der Auffassung von estnischen Kindergartenlehrern“. *merz Wissenschaft*, 54(6), 50–58.

Kaks populaarteaduslikku artiklit:

- Tuulik, M., Vinter, K. (2010). Mudilased õpivad telerist seksi- ja sõjamänge. *Meie Pere*, 7, 47–49.
- Vinter, K. (2010). Eelkooliealine laps ja meediakasvatus. *Märka Last*, Sügis, 13–15.

vaatab, kas ta vaatab neid üksinda või kellegagi koos jne). Juhendamata jätmine tõstab esile meedia ohud ja negatiivsed mõjutused.

- Laste arvutikasutust kodus mõjutab vanemate õdede-vendade ja lapsevanemate arvutikasutus. Vanemate puhul eristus viis alakategooriat: isiklik eeskuju arvuti kasutamisel, lapse oskuste imetlemine, lapse ignoreerimine ja asendustegevuse pakkumine arvutikasutusena, abitus reeglite kehtestamisel ning teadlikkus suunamisel ja juhendamisel.
- Laste arvutikasutusharjumusi ja huvi arvuti kasutamise vastu mõjutavad muude tegurite hulgas eakaaslaste (rühmakaaslaste) kogemused arvutiga. Võib oletada, et liidristaatuses lastel on rühmakaaslaste eelistuste kujunemisel oluline roll.
- Praegu tajuvad lasteaiaõpetajad kodul ja lastevanematel meediakasvatajatena autoriteetsemat rolli kui endil. Samas rõhutati lastevanemate nõustamise vajadust, milleks aga puuduvad piisavad teadmised.

- Arvutil on kodudes järgmised rollid: arvuti kui lapsehoidja, arvuti kasutamise võimaldamine kui tasu või tunnustus lapsele.
- Õpetajad näevad endal meediakasvatajatena kahesugust rolli: õpetaja kui laste juhendaja ning õpetaja kui lastevanemate nõustaja.

Laste juhendamine	Lastevanemate nõustamine
<ul style="list-style-type: none"> - Terviseriskidest ja internetiturvalisusest rääkimine - Meediasisu üle arutlemine - Valikute suunamine - Meediasisu kasutamine õppe-tegevuste impulsina (nt <i>multifilmide lavastamine pärast vaatamist</i>), meediasisu loomine (nt <i>filmi tegemine koos lastega</i>), meediaga seotud elukutsete tutvustamine ning eri meedia-vahendite kasutus mängudes ja õppe-tegevustes (<i>ehitame televiisori, mikrofoni kasutamine jms</i>) - Võimalus meedia abil väärtushinnanguid kujundada 	<ul style="list-style-type: none"> - Teavitamine harivatest ja eakohastest arvutimängudest ning internetikeskkondadest - Teabe jagamine arvuti ja televiisori kasutamise ajapiirangute kohta - Informeerimine rühmas väljenduvatest võimalikest meedia mõjudest - Teabematerjalide ja artiklite pakkumine ning vanemate koolitamine

- Õpetajat abistavad vestlusringid lastevanematega, kogemuste vahetamine nii kolleegide kui ka lastevanematega.
- Õpetajad tunnetavad meediakasvatuse vajadust ning on valmis valdkonnaga rohkem tegelema.

Kommentaariks

Lastevanemate teavitamine nende enamasti teadvustamata käitumismudelitest, eeskujust jms annab vanematele võimaluse end kasvatajatena jälgida ning teadlikumalt tegutseda.

Lasteaiaõpetajate koolitus kõrg- ja üliskoolides peaks sisaldama meediakasvatuse ainekursust ning mitmesuguseid temaatilisi täienduskoolituskursusi.

Arvutikasutusharjumusi kujundades tuleks muu hulgas pöörata tähelepanu laste sotsiaalsele staatusele rühmas ning kaasata liidristaatuses lapsi õppe-tegevustes oma kogemustest rääkima, neid vajadusel suunates ja juhendades. Sotsiaalsed situatsioonimängud ja lõpetamata juhtumite lahendamised kas lavastusmängu või aruteludena on lasteaiaõpetajale seejuures suureks abiks.

Miks ei tohi lapsed kõiki saateid ega filme vaadata?

“Vaatavad äkki liiga palju?”

“Mõned on lastele veidi halvad.”

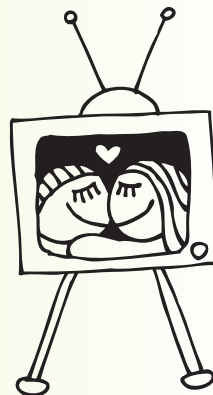
Mille poolest need halvad on?

“Lastele võivad olla suurte filmid õudsed ja võib halba unenägu näha.”

“Sellepärast, et kui lapsed õudusfilme vaatavad, siis tulevad siuksed unenäod ka, aga mina ikkagi vaatan. Issi lubab, aga emme ei luba.”

“Sellepärast, et mõned musitavad seal.”
(*itsitavad*)

6–7-aastased lapsed

Õpetajad meediakasvatusest

- Õpetajad tajuvad meediakasvatusest pigem tehniliste vahendite käsitlemist (vahendiline meediakasvatus) kui meediakirjaoskuse kujundamist (teadmuslik meediakasvatus). Meediakasvatusest kirjeldati valdavalt mitmesuguste tehniliste vahendite kasutamist teistes õppetegevustes.

Õpetajate näiteid tehnika kasutamise kohta laste-aia õppetegevustes

“Me oleme PowerPointi kasutanud teatud tegevuste ajal piltide vaatamiseks.”

“Mina kasutasin sedasama Jussikese multikat. Et milleks on meil kiiver vajalik. See lapsele tavaliselt räägib ära.”

“Mina olen oma rühmaga ka vaadanud õppefilme. Üks hästi vahva õppefilm oli Sööbikust ja Pisikust.”

“Meie vaatasime veebikaamerast musta toonekure elu. See tekitas lastes huvi.”

“Meie tahtsime matkama minna, aga ilm kippus kehvaks. Siis me otsisime internetist ilmavaatluse lehekülje ja vaatasime, kuidas pilved liiguvad ja kas sellel ajal, kui meil matk hakkab, kas siis on pilved meie kohal või ei ole.”

- Eri meediate rakendatakse lasteaia õppetegevustes vähesel määral ja pigem vahendina teiste õppe-kasvatustegevuste valdkondade oskuste ning teadmiste kujundamiseks (pildivaatlus, kirjutamine, lugemine, arvutamine, käe ja silma koostöö jms).

Kuidas saaks tehnika kasutamisest ühtlasi meediakasvatus?

Näiteks:

- “Meie oleme vaadanud multifilmi ja pannud siis mingi situatsiooni lõppedes televiisori kinni, jaganud lastele peakatted ja mänginud seda edasi nii, nagu nemad tahavad seda lõpetada.”

SOOVITUS! Tähelepanu võiks pöörata sellele, et igal multifilmil võib olla rohkem kui üks lõpp. Lood meedias on kellegi vaatenurk. Igal inimesel võivad need olla erinevad. Kas on olemas ainult üks ja õige? Teisisõnu, meedia on alati kellegi loodud.

- “Näiteks olümpianädalal palusime lastel otsida kodust ajakirjandusest või kuskilt internetist tuntud sportlaste pilte ja tegime näituse.”

SOOVITUS! Tegevus oleks võinud jätkuda sellega, et arutletakse ühiselt, kuidas kujutatakse piltidel sportlasi. Millised pildid näitavad sportlasi tugevate ja julgetena? Millised mitte? Milliste uudiste juures üks või teine pilt võiks esineda?

- Väga harvad olid näited meediakasvatuse teise olulise poole, meediakirjaoskuse arendamise kohta, mis sisaldab lastes meedia ja selle toimimise kohta arusaamade kujundamist (teadmuslik meediakasvatus). Näiteks, mis on päris, mis mitte, kuidas ja miks meediat luuakse, mis on õige ja mis vale, meedia manipulatiivne olemus jms, teadmised ohtudest, nende võimalikust mõjust ja vältimise võimalustest.
- Suurimad kahtlused meediakasvatuse rakendamisel on õpetajatel seoses väheste tehniliste oskustega.

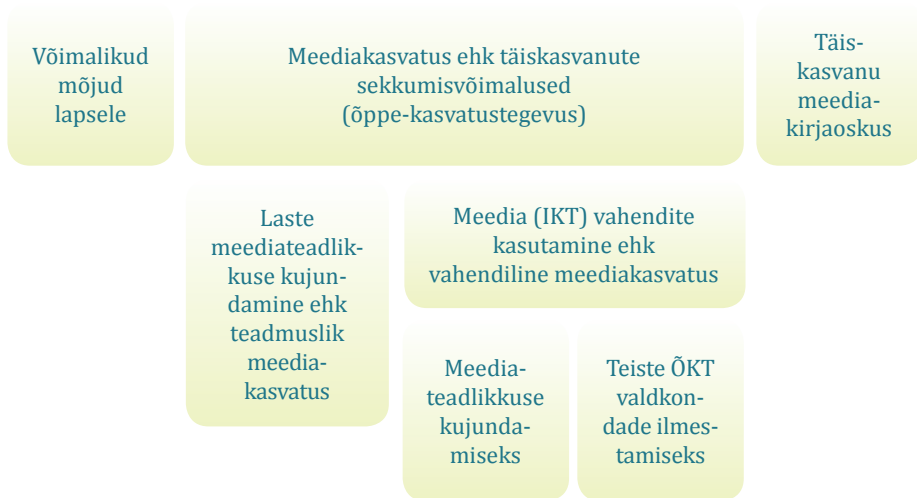
Lahendused:

- meediakasvatuse didaktikat puudutavad kursused lasteaiaõpetajatele,
- kursused õpetaja isikliku meediakirjaoskuse arendamiseks,
- koolitused tehniliste teadmiste ja oskuste süvendamiseks,
- metoodiliste materjalide arendamine,
- vestlusringid õpetajatele ja lastevanematele nii kogemuste kui ka teadmiste vahetamiseks,
- temaatiline veebikeskkond informatsiooni ja nõuannete saamiseks ning kogemuste vahetamiseks.

Uurimistulemusi aluseks võttes joonistub meediakasvatuse sisuks õpetajakoolituses joonisel 2 sisalduv struktuur.

MEEDIAKASVATUS

kui aine kõrgkooli õppekavas

Joonis 2. Meediakasvatuse kui õppeaine võimalik struktuur ainekavas.

Ettepanekud ja soovitud lasteaiaõpetaja eriala õppekavade arendamiseks

Varasemate valdkonna uuringute põhjal tehtavad ettepanekud:

1. **ettepanek.** Eelkoolialiste laste meediakasvatuse ainekursuste lisamine koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekavadesse kõikides lasteaiaõpetajaid koolitavates ülikoolides ja kõrgkoolides (European Commission 2009; Livingstone & Haddon 2009; Marsh 2006 jt).
Elluviijad: lasteaiaõpetajaid koolitavad ülikoolid/kõrgkoolid.
2. **ettepanek.** Pöörata varasemast suuremat tähelepanu lasteaiaõpetajate IKT-kasutusoskuste arendamisele (Marsh 2006; Marsh 2009; Morgan 2010; Plowman & Stephen 2003 jt). Kursused õppekavas või ainekursuste osad, kus lasteaiaõpetajaid õpetatakse kasutama ka lihtsamaid vabavaralisi programme interaktiivsete õppematerjalide loomiseks.
Elluviijad: ülikoolide/kõrgkoolide IKT-õppejõud.
3. **ettepanek.** IKT-põhiste aktiivõppemeetodite (Park & Kwon 2008; Marsh 2009) tutvustamine ainedidaktikate moodulites ning laste kaasamine lõimitud tegevustes meediasisu loomisse (Livingstone 2004).
Elluviijad: didaktikaõppejõud (sealhulgas meediakasvatuse õppejõud).

4. **ettepanek.** Didaktiliste ainete ainesisus pöörata IKT-põhiste õppematerjalide ja vahendite kasutamisel enam tähelepanu laste aktiivsust võimaldavatele õppetegevustele (*uurimused näitavad, et õppetegevuses tehnoloogilisi vahendeid kasutades on õpetamine vähem lapsi kaasav ning enam õpetajakeskne [Marsh 2009]*).
Elluviijad: didaktikaõppejõud (sealhulgas meediakasvatuse õppejõud).
5. **ettepanek.** Lasteaiaõpetajaid koolitavate didaktikaõppejõudude IKT-pädevuste suurendamise koolitused.
Elluviijad: ülikoolid, IKT-koolitustega tegelevad eraettevõtted, e-õppe arenduskeskus.

MEVA-uuringu tulemusel antavad soovitusel.

1. Meediakasvatuse lülitamine kõikide lasteaiaõpetajaid koolitavate ülikoolide/kõrgkoolide õppekavadesse iseseisva ainekursusena, mis omakorda eeldab koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava täiendamist nimetatud valdkonnaga.
2. Meediakasvatuse õppejõudude aluskoolituse korraldamine, vestlusringide organiseerimine, olemasolevate uurimistulemuste tutvustamine ja õppemethodiliste materjalide väljatöötamine, eesmärgiga kujundada uue valdkonna õpetamiseks sarnased arusaamad ja lähtekohad.
3. Õppemethodilises tähenduses rõhutada meediakasvatusest rääkides tehnoloogia kasutamise (vahendilise meediakasvatuse) kõrval ka meediasõnumite tõlgendamise oskuse kujundamist lastel (teadmuslik meediakasvatus). Meediakasvatuse põhilised õppemethodid ja -viisid on arutlemine ja selgitamine, vähem IKT-vahendite käsitsemise oskuste kujundamine.
4. Õppekavas kursus või ainekursuse moodul lasteaiaõpetajate meediakirjaoskuse arendamiseks.
5. Meediakasvatuse ainekursuse temaatika sidumine teiste didaktikaainete õpetamisega (valdkondadevaheline teema, lõimimisvõimalused jms). Didaktikaõppejõudude korraldatav koolitus meediakasvatuse põhialustest.

MEVA lastevanemate uurimuse tulemused

- Lastevanemad peavad eelkooliealiste laste puhul kõige mõjuvõimsamaks meediu-miks televiisorit, kuid tõdevad, et laste vanuse suurenedes võtab arvuti televiisori rolli üha enam üle.
- Lastevanemate hinnangul kasutavad lapsed arvutit enamasti igapäevaselt. Mõned perekonnad võimaldavad lapsele arvutikasutust üle päeva või paar korda nädalas. Üksikud pered ei võimalda lastele kokkupuudet arvutiga.
- Arvuti kasutamise positiivsete külgedena nimetati õpetlikke arvutimänge ning hariva sisuga lasteportale (nt Lastekas.ee). Muude tegevustena mainiti piltide ja laste huvidest lähtuvate YouTube'i klippide ühiseid vaatamisi arvutis.
- Negatiivsed küljed arvuti ja televiisori juures on vanemate hinnangul lasteportaa-lides ja televiisoris nähtavad reklaamid ning kokkupuude negatiivse ja hirmutava meediasisuga, nagu õnnetused ning tapmine.

“Mulle ei meeldi telekas poistefilmid, ma panen need kinni ja jooksen emme juurde, need on igasugused poiste püssifilmid, ma jooksen emme juurde ja hakkas värisema.”

“Mulle ei meeldi kummituste filmid.”

“Mulle ei meeldi vaimufilmid. Need on vastikud, nad hirmutavad ja söövad meid ära.”

“Mulle ei meeldi selline film, kus nad liigutavad taldrikuid ja kutsuvad vaimu välja. Ükskord Tommis ja Annis kutsus vaimu välja ja vaim tuligi, ta ütles sõnu välja ja tuligi vaim välja.”

6-aastased lapsed

- Tuttavate ja sõprade kogemusi esile tuues kirjeldati näiteid väikeste laste arvuti- ja televiisorisõltuvuse kohta.
- Negatiivsena kogevad lastevanemad laste eakaaslaste kaudu lasteaiast koju tulevaid tapmise ja tulistamise mänges. Samas ei taju vanemad väga koduse keskkonna mõju ega kodus tarbitavat meediasisu nende mängude ajendina.

“Meie kutsusime sõbraga niimoodi, et vaimud tulge meie juurde, meie ei karda teid, ärge kartke meid, meie ei tee teile halba, tulge kohe, aga kedagi ei olnud. Tegelikult ma sain teada, et vaimud on sellised udused. Ühed käisid linnuses ja siis pildistasid seal igasuguseid asju ja hiljem vaatasid neid pilte ja seal oli udune, ei tea, kas see oli vaim või oli lihtsalt mingi viga. Mu ema rääkis, et ta nägi mingit udust asja mingi pildi peal. Ja kui me sõbraga neid vaimu kutsusime, siis ma nägin ka, et mingi udune asi läks puu taha. Jooksime kohe tuppa.”

7-aastane poiss

- Lapsevanemad kirjeldasid rakendatavaid juhendamistrateegiaid mitmekesiselt. Uurimismaterjalile toetuvalt eristus viis erinevat meedia juhendamist puudutavat tegevust, milleks on:
 - laste arvuti- ja televiisorikasutuse jälgimine ehk privaatsuspiirang (viibimine lapsega ühes toas või tema kõrval; vanema õe-venna järelevalve alla jätmine);
 - ajapiirangud;

- sisu piirangud (nt märulimängude keelamine, luba ainult kindlaid ja kokkulepituid portaale külastada ning keeld vaadata õnnetusi, tapmist jms kajastavat meediasisu nii televisoris, internetis kui ka YouTube'is);
 - otsene õpetamine/juhendamine;
 - arvuti ja televiisori kasutamise keeld kui lapse karistamise võimalus.
- Otsese õpetamise ja juhendamise puhul eristus kolm sisuliselt erinevat juhendamisstrateegiat, millest kaks viimast on seotud vaid arvuti kasutamisega: nähtu ja kuuldu selgitamine, hoiatavad õpetused, tegevuste õpetamine arvutis.
 - Kõige enam kasutavad lastevanemad endi sõnul **nähtu ja kuuldu selgitamist**: arvuti, televiisori ja päriselu vaheliste erinevuste väljatoomine, õppevideote (nt "Veebivend") kasutamine selgituste jagamiseks. Samuti tarvitatakse laste tekkinud küsimuste vastamist ja arutelude õhutamist.
 - **Hoiatavad õpetused** on üldjoontes kolmesugused. Lapsi hoiatatakse internetis levivate viiruste eest, mis võivad arvutit ohustada. Peale selle rõhutavad vanemad silmade tervishoidu seoses arvuti kasutamisega ning hoiatavad võõrastega suhtlemise eest.
 - **Tegevuste õpetamine arvutis** tähendab vanemate kirjeldustele toetudes sisulises mõttes mängude õpetamist ja abi veebiportaalidesse kasutajaks registreerimisel.
 - Lastevanemad rõhutavad vajadust nii temaatilise kirjanduse kui ka muu temaatilise informatsiooni saamiseks. Meediakirjaoskuse arendamisel jagavad lastevanemad endi sõnul vastutust lasteaiäõpetajatega.

Mis juhtuks siis, kui mitte keegi sinu perekonnast televiisorit ei vaataks?

"Siis oleks peres täitsa vaikus."

"Siis ei jääks silmad haigeks ja ei peaks silmaarsti juurde minema."

"Siis saaks vähem elektrit raisata."

"Siis oleks tuba suurem."

"Et siis on hästi paha seal olla, kui sa sööd, siis sa mõtled ainult oma lemmikute filmide peale, siis sa igatsed oma telekat kogu aeg."

5–6-aastased lapsed

MEVA uurimuse kitsaskohad, nii nagu ka eelised, tulenevad uurimisstrateegia valikust. Fookusgruppides räägitu ei peegelda tegelikku rühma- ega kodukeskkonnas toimuvat ning grupis vesteldes võivad mõned osalejad anda sotsiaalselt soovitatavaid vastuseid, jättes rääkimata tegelikest mõtetest ja praktikatest. Eriti tunnetatav oli see lastevanemate fookusgruppide puhul.

Samas lähtub sellest hulk uurimissoovitusi edaspidiseks.

Uurimissoovitused

Käesoleva uurimuse kitsaskohti aitavad lahendada lisauurimused (nt vaatlused rühma-keskkonnas, anonüümsed kirjalikud küsitlused õpetajatele ja lastevanematele). Rakendada tuleks meetodite triangulatsiooni, eesmärgiga saada usaldusväärsem pilt püstitatud probleemist.

MEVA uurimus hõlmas üsna laia mõistetevälja, mistõttu tuleks olemasolevate tulemuste taustal kitsendada uuritavaid teemasid ning uurida neid eri poolte vaatevinklist. Näiteks: täiskasvanute kui meediatarbimise juhendajate rolli küsimused, laste meediatarbimist mõjutavad asjaolud, laste omavaheline interaktsioon meediatarbimise ja meediast kujunevate arusaamade mõjutajana, laste meediakogemused ja -kultuur jms.

Olulisimaks valdkonnaks tuleviku uurimustes võiks olla **tegevus- ja arendus-uringute korraldamine meediakasvatuse õpetamispraktikate parendamiseks ja katsetamiseks.**

Mis on kõige kurvem asi, mis sa oled televiisorist näinud?

“Wall-e, see oli kõige südamlikum, see ajas mulle pisara silma.”

“Mina röökisin terve õhtu Wall-e pärast, see oli nii nunnu. Wall-e on üks robot, ta on hästi südamlik robot.”

“See, kui mu lemmiktegelane tapetakse.”

“Et emme sünnitab lapse ja emme sureb ise ära ja tita jääb ellu.”

“Ma ükskord nägin, kuidas traktor sõitis ühele poisile otsa.”

“Et teist lastakse maha.”

“Siis kui loomi tapetakse.”

“Kurb on see, kui loomi või inimesi tapetakse, kui laev upub, lennuk alla kukub, aga see on ka väga kurb, kui maod lennukis tapsid inimese.”

6–7-aastased lapsed

Meediakasvatuse rakenduslikud projektid

Meediakasvatuse täienduskoolituskursus (proovikoolitus)

Eesmärk

Koolieelse lasteasutuse õpetajate meediakasvatuse täienduskoolituskursuse väljatöötamine, proovikoolituse tagasisidest tulenev parendamine.

Projektijuht/põhitäitja

Kristi Vinter (Tallinna Pedagoogiline Seminar)

Lühikirjeldus

Meediakasvatuse valdkond Eesti alushariduses on uus ning temaatilisi koolitusi laste-
aiaõpetajatele pole korraldatud. EDUKO projekti toel kavandati täienduskoolituskur-
suse “Meediakasvatus lasteaia” loomine koostöös Soome kolleegidega ja praktiku-
tega lasteaedadest. Kohtumine Helsingi meediakasvatuskeskuse “Metka” alushariduse
valdkonna spetsialisti ja koolitaja Anu Ruhalaga aitas koostada koolituse üldplaani
ning jagada Soome kogemusi. Proovikoolitus toimus Tallinnas 24. novembril 2009.
Koolituskursuse arendamiseks ja parendamiseks korraldati proovikoolituse ühe osana
rühmavestlus õpetajatega, et selgitada välja nende vajadused, olemasolevad teadmi-
sed ja arusaamad. Vaid see annab ettekujutuse meie kohalikest vajadustest. Teine osa
koolituspäevast toetus meediakasvatuskogemustele Soome eelkooliealiste laste puhul
ning koolituskursuse lõpus paluti osalenud õpetajatelt kirjalikku tagasisidet tervele
koolituspäevale.

Proovikoolitusel osalemiseks tehti pakkumised igast Eesti maakonnast ühele-
kahele juhuslikule lasteaiale. Osalejate üle-eestilise valiku kasuks otsustati põhjusel,
et meediatarbimise harjumused ja ka tehnoloogia kasutamine võivad olla linnu ja
maapiirkondi silmas pidades erinevad.

Koolitusel osalejad töid välja rühmavestluse kui efektiivse koolitamise võimaluse.
Õppijad konstrueerisid üksteise tähelepanekutele ja kommentaaridele toetudes ise
teadmisi ja arusaamu, mis omakorda jätavad koolitajale hea võimaluse tekkinud tead-
must kommenteerida ja täiendada.

Proovikoolitus andis palju informatsiooni, millest lähtuvalt parendada koolitus-
kursuse temaatikat, valdkondade rõhuasetusi jms. Peale selle tuli välja palju häid ette-
panekuid eelkooliealiste laste meediakasvatuse arendamiseks Eestis.

Proovikoolituse jätkutegevused

Täiustatud koolitusprogrammi on rakendatud:

- Tallinna Pedagoogilise Seminari täienduskoolituste moodulites,
- 2010/2011. õppeaastal valikainena koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekavas Tallinna Pedagoogilises Seminaris.

Koolitusprogrammi parandatakse jooksvate koolituste tagasiside alusel pidevalt.

- Meediakasvatus lasteaias on Tallinna Pedagoogilise Seminari koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekavas alates 2011/2012. õppeaastast 2–3 EAP valikaine.
- Lasteaia meediakasvatus on lülitatud Tallinna Pedagoogilise Seminari täiendus-koolitusprogrammide moodulitesse.

Soome väikeste laste meediakasvatust tutvustav koolitus

Eesmärk

Soome kogemusele toetuvate koolitus-teabepäevade korraldamine lasteaiasõpetajatele ja lasteaiasõpetajaid koolitavate kõrgkoolide õppejõududele üle Eesti.

Projektijuht

Kristi Vinter (Tallinna Pedagoogiline Seminar)

Lühikirjeldus

2010. aasta veebruaris toimus Tallinna Pedagoogilise Seminari eestvedamisel ja EDUKO programmi toel Eestis Helsingi meediahariduskeskuse “Metka” koolitaja-uuri ja Anu Ruhala kahepäevane koolitus, kus muu hulgas tutvustati Soome kogemusi väikeste laste meediakasvatuse programmi rakendamise kohta. Kokku osales 80 lasteaiasõpetajat üle Eesti. Tagasiside koolitusele oli väga tunnustav, näitas teemaga tegelemise suurt vajadust ning andis palju väärtuslikku teavet valdkonna arendamiseks.

Meediakasvatuse õppe-metoodiline materjal “Meediamängud lasteaias”

Eesmärk

Koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala üliõpilastele koolieelikute meediakasvatuse kohta õppe-metoodilise materjali koostamine ja väljaandmine.

Koostaja

Kristi Vinter

Lühikirjeldus

Eelkooliealiste laste meediakasvatuse didaktika õppematerjale ei ole eesti keeles seni välja antud. Samas tõdesid novembris 2009 proovikoolitusel “Meediakasvatus lasteaias” osalenud 24 lasteaiasõpetajat, et vajadus metoodilise materjali järele on suur. See aitaks meediakasvatuse olemust paremini mõista ning lõimida valdkonna tegevusi õppe-kasvatustöösse.

Metoodilise materjali loomisel lähtuti sellest, et koostamist võiks kasutada lasteaiasõpetajatele eelinfo andmiseks ning suunata neid meediakasvatuse teemal kaasa mõtlema, mis tagab tulevikus õppe-metoodilise materjali kasutamise igapäevatoos. Selleks otsustati korraldada “Meediamängude konkurss”. See andis võimaluse teavi-

tada lasteaiiaõpetajaid meediakasvatusest ning panna neid teema üle mõtlema. Meedia- mängude eesmärgipärasus püüti tagada sellega, et 4. septembri 2009 Õpetajate Lehes ilmus peale konkursikuulutuse ka K. Vinteri artikkel “Meediakasvatus lasteaias”, mis tutvustas meediakasvatuse eesmärke, sisu ja võimalusi rakendamiseks lasteaias. Konkursile laekus kümnekond tööd, mille hulgast valiti välja 1.–3. koha väärilised. Kõik laekunud konkursitööd on osaks metoodilisest materjalist “Meediamängud lasteaias: abimaterjal õpetajatele ja õpetajakoolituse üliõpilastele meediakasvatuse läbiviimiseks koolieelses lasteasutuses”. Õppe-metoodiline materjal annab ülevaate meediakasvatuse põhialustest ning sisaldab hulgaliselt mängu laste meediapädevuse kujundamiseks.

2011. aasta mais tunnistati “Meediamängud lasteaias: abimaterjal õpetajatele ja õpetajakoolituse üliõpilastele meediakasvatuse läbiviimiseks koolieelses lasteasutuses” kasvatusteaduslike tööde riikliku konkursi auhinna vääriliseks didaktilis-rakenduslike tööde kategoorias.

Käimasolevad projektid

MEVA uurimisprojekti tulemustest ajendatud jätkuprojektid.

Uurimisprojektid

1. Meedia väljendused eelkoolialise lapse igapäevaelus²⁶ (2010–2011).
Projekti üldeesmärk: kirjeldada 6–7-aastaste laste meediaeelistusi, arusaamu meediast ning meediaväljendusi laste igapäevaelus.
Täitja: Kristi Vinter.
2. Eesti Teadusfondi uurimisgrant “Põlvkonnad ja põlvkondadevahelised suhted kujunevas inföhiskonnas (2011–2014)”.
Tartu Ülikool, sotsiaal- ja haridusteaduskond.
Vastutav täitja: prof Veronika Kalmus.
/.../ Teismeliste ja koolialiste laste kui tavapäraselt uuritava vanuserühma kõrval keskendub projekt vähemuuritud vanusesegmendile: eelkoolialistele lastele. /.../

Õpetajakoolituse arendusprojekt “Meediakasvatuse õppejõu tööriistakast”

EDUKO innovaatiliste ideede projekt “Meediakasvatuse õppejõu tööriistakast”

Projektijuht ja põhitäitja: Kristi Vinter

Projekti väljundid

²⁶ Kõik brošüüris sisalduvad laste arvamuste näited pärinevad nimetatud uurimismaterjalist.

1. DVD lahtiste õppetegevustega lasteaiast ning nende juurde kuuluvad analüüsi-juhised, et näitlikustada meediakasvatuse loenguid õpetajaid koolitavates kõrg- ja ülikoolides.
2. Võrgustik inimestest (ülikooliõppejõud ja praktikud lasteaiast), kes hakkavad ülikoolides lasteaiapäetajatele meediakasvatust õpetama, ning praktikutest, kes suudavad lasteaias korraldada meediakasvatust lahtiste tegevustena teistele õpetajatele.

Kokkuvõte

Esimesed sammud väikeste laste meediakasvatases Eestis on tehtud ning seni tehtu on näidanud, et õpetajad kogevad lasteaias lapsi jälgides ja nendega tegeledes meedia võimalikke mõjusid üha enam. Seetõttu tunnetatakse aina teravamalt vajadust meediakasvatuse järele lasteaias. Peale selle nähakse meediakasvatases võimalust õpetada ja arendada lapsi põneval nüüdisaegsel moel.

Ükski algus pole kerge ning teadjaks ega oskajaks ei sünni keegi, mistõttu pole meediakasvatus esimesi arglikke samme tehes tore väljakutse mitte üksnes lastele, vaid ka täiskasvanutele: nii lasteaiapäetajatele, lasteaiapäetajate koolitajatele kui ka lastevanematele.

Meedia mõjud pole kunagi mustvalged: see, mis ühele hea, on teise jaoks halb, ühe tähelepanu köites ei pruugi teine nähtut-kuuldut üldse märgata... Nüüdisaegne intensiivne meediakeskkond on kaugeleulatuvate järelduste tegemiseks liiga noor nähtus, mistõttu selle mõjusid inimesele ja uutele põlvkondadele on keeruline pikalt ette prognoosida. Samas viitavad senised uurimused siiski üsna üksmeelselt sellele, et “neutraalset” meediat ei ole olemas ning kas positiivne või negatiivne mõju käivad meediaga alati kaasas.

Meediauuringutes laialt levinud kolmanda isiku efekti teooria (*the third person effect*) kohaselt kipuvad inimesed arvama, et meedial “on mõju kõikidele teistele, aga mitte mulle, minu lapsele ega perekonnale”. Lastevanemate säärase seisukohtadega maadlevad lasteaiapäetajad endi sõnul igapäevaselt. Sama lubavad üsna kindlalt välja tuua ka eespool käsitletud uurimuste tulemused. Ilmselt on selle taga täiskasvanute teadmatus, aga ka oskamatus ning tahtmise ja aja puudus. Seda olulisem on lasteaiapäetaja roll, nii lastevanemate teavitamisel kui ka laste õpetamisel. Kandmaks oma rolli väärikalt ja asjatundlikult, **vajab lasteaiapäetaja koolitust ning tuge.**

Soovin teile, head õpetajad, sellel keerulisel, aga ka põneval teel jõuda ja jätkuvat indu!

Kogumiku koostaja
Kristi Vinter

Käesoleva brošüüri eesmärgiks on:

- kirjeldada maailmas tehtud uurimustele toetudes meediakasvatuse olulisust ja vajadust nüüdisühiskonnas;
- anda ülevaade väikeste laste meediakasvatuse senistest arengutest Eesti alushariduses;
- tutvustada Eestis tehtud nende uurimiste tulemusi, mille fookuses on eelkooliealine laps, meedia ja meediakasvatus;
- pakkuda uurimistulemustele toetudes välja soovitusi lasteaiaõpetaja eriala õppekavade täiustamiseks ning meediakasvatuse ainekursuse ja täienduskoolituskursuste koostamiseks, mis võimaldaks hakata integreerima meediakasvatust väikeste laste õpetamise praktikasse ning toetaks lasteaiaõpetajate meediakasvatuse oskuste edendamist.